

K POZNÁMKÁM S. K. N. O MÁNESU

S. K. N. se před časem uvázal v apoštolský úřad a zastává jej hlásaje všechna hesla, jimž postupně uvěřil. Byl dekadentem, vyznával secesní malířství, učil nás nauce o slupce a uměleckém jádru („Slupka jest věc zevnější, a tou v umění jsou sociální, etické, politické a jiné soukromé názory umělcovy, jakož i jeho ‚motiv‘; jádro jest věc vnitřní a tím v umění jest pouze tvárný princip a jeho zrání od řídké syrovosti často nechutné až k hutnosti sladké mandle.“ Červen 1918 až 1919), učil nás socialismu a mnohým věcem, za něž mu nemůžeme být dosti vděční. V průběhu let bylo nutno mnohé tehdejší formulace pozměniti. Učinili jsme to snad všichni, ale S. K. N. — jak se domnívám — přehnal léčení. Puzen svým věčným mládím z místa na místo a proměňuje se jako Proteus báje, hájí právě to, co zatracoval.

Tento ustavičný neklid a ustavičné hledání je zajisté krásným rysem básníků, ale skoro se mi zdá, že S. K. N. hledá nikoliv proto, aby nalézal, ale proto, aby hledal. Obávám se totiž, že S. K. N. si řečeným neklidem a hledáním koření idylu, která je příliš vzdálená objektivní skutečnosti. Je to jakási vzpoura či svár věčně prostupující krásná zátiší, neboť S. K. N. je idylik revoltující proti vlastní idyličnosti. Potvrzení této domněnky nalézám v básnickových sbírkách. Kniha lesů, vod a strání je idyla, Nové zpěvy jsou idyla, kterou místo potůčku protékají telegrafní dráty, dva svazky povídek S městem za zády jsou idyla, trampský román a cesta po republice jsou idyly — ba i válku (Válčení civilistovo) pojal S. K. N. z tohoto hlediska právě tak jako revoluci ve svých posledních knihách básnických. Mládí, láska, vzpoura, satan, komunismus a revoluce jsou pak rekvizity, jimiž upoutaný básník s neklidnou myslí protkává své gobelíny. Tato disproporce mezi bouřlivou vůlí a vlastním pokojným cítěním tvoří

pravděpodobně básníkův půvab a může imponovat jako rys titánství. Zajisté však neochrání svého autora před výtkou formalismu, neboť formalismus se pravděpodobně vyskytuje všude tam, kde přání je otcem tvaru.

Tyto poznámky by bylo možno doložit řadou citátů z knih, mně však nejde o kritiku básníka, ale o letmé charakterizování autora zásadní stati o dnešním výtvarnictví. Bude mi tedy snad dovoleno zakončiti již svou představu o S. K. N. obrazem růže, v kterou se často proměňuje nůž mezi jeho zuby.

Vlastní důvod k napsání tohoto článku spočívá ve výzvě redakce Tvorby, která měla čtenáře k výměně názorů, očekávajíc, že věc přispěje k objasnění některých palčivých otázek. Podobného vyjasnění je — myslím — velmi potřeba, neboť v zásadních poznámkách S. K. N. je mnoho zásadních omylů.

Pokud jsem vyrozuměl, má S. K. N. jakési „základní kritérium“ a „východisko v poměru k umění“. Je to opět „poměr“, a sice „poměr umělcův k objektivní skutečnosti“. Tento poměr musí být „kladný, jasný, zdravý a pravdivý“. Každý pak, „kdo objektivní skutečnost záměrně deformuje v zájmu pověr idealistických nebo formalistně materialistických“, je prý „protivníkem“ všech pokrokových lidí.

Domnívám se, že mítí kladný, jasný, zdravý a pravdivý poměr ke skutečnosti je věc — jak praví všechna přídavná jména — opravdu kladná, jasná a zdravá, co však tato řeč praví o umění? Neplatí snad toto tvrzení o každé možné práci? A není snad správným východiskem i pro nedělního výletníka? A pokud jde o vlastní definici, což lze vysvětliti určitý pojem tímž pojmem? Což lze říci: poměr je poměr?

Zkoumejme však zásadní poznámky jen podle smyslu. Mítí kladný atd. poměr ke skutečnosti je věc dobrá, ale je to opravdu nezbytná podmínka k umělecké tvorbě? Van Gogh, jehož se S. K. N. na jiném místě dovolává jako znamenitého a příbuzného mistra, měl poměr k objektivní skutečnosti záporný, zkalený, šílený a staral se jedině o malířskou pravdu. Nechceme-li býti na štíru s objektivní skutečností, musíme uznat, že tomu tak bylo. A nechceme-li vědomě křivdit malířům sdruženým v dnešním spolku Mánes, je třeba připustiti, že každý z nich (jako všichni pokrovní lidé) může ba musí mít k určitým úsekům objektivní skutečnosti poměr negativní.

Objektivní skutečnost není totiž nic jednoznačného, objektivní skutečnost bývá při tvůrčím procesu hodnocena a poměr umělcův k této objektivní skutečnosti je výslednicí složitého dění, jež se vposled vyjádří dílem.

Pozdržme se však ještě okamžik u pojmu *Poměr*. Podle platné logiky vyjadřuje toto slovo, jak se A má k B. Znamená tedy poměr vztah, a v našem případě vztah malíře k objektivní skutečnosti, tj. způsob, jak malíř na řečenou skutečnost reaguje a jak ji chápe. Toto dvojí *jak* (o němž — myslím — nikdo neřekne, že zavání formalismem) je určováno mnohými důvody: některé z nich leží v malíři, jiné v úseku skutečnosti, kterou se právě zabývá, a další opět kdesi mimo. Většina zmíněných pohnutek je přístupná badání a může být zjištěna, ale pro potřebu diskuse snad stačí, když si uvědomíme, že řetězec zdůvodněných reakcí skládá způsob vyjádření vztahů a že právě vzhledem k objektivní skutečnosti existuje v díle jako forma.

*

Dříve než jsem dopsal svůj článku, vyšla v 52. čísle *Tvorby* stať L. Novomeského, která mě zbavuje pocitu závazku pokračovat v diskusi. Chtěl bych tedy již jen letmo uvést ze zásadních poznámek S. K. N. několik věcí, které L. N. přešel. Je to především klasifikace malířů.

S. K. N. — odpůrce subjektivismu — sdílí tu s čtenářem *Tvorby* své dojmy (či přesně „to, co jeho nervy vyciřovaly“) před obrazy, ale pranic se nestará, aby je zdůvodnil.

S. K. N. soudí — jak praví Havlíček — jen se práší.

Emil Filla je krátce odbyt, neboť „estetická realita mu chybí, poněvadž se v obrazu neskládá toliko z barvy a kompozice“. Tato věta (na rozdíl od toho, co bylo předesláno) má snad jediná tvar jakéhosi zdůvodnění, ale znamená opravdu něco? Vždyť přece věc, o jejímž složení mluvíme, musí existovat a jsoucnost něčeho není naprosto vyvrácena, zjistíme-li, že se toto něco neskládá toliko ze dvou složek! Estetická realita, o které je zde na Fillaův účet řeč, je věc zajisté mlhavá a pohříchu nestane se jasnější, ani přihlédneme-li k funkci, kterou jí S. K. N. přidělil v teoretické části zásadních poznámek. Praví tam, že estetická realita „společně s osob-

ností mají vyvinout společné úsilí o obsah“. To tedy znamená, že estetická realita, kterou jsme do té chvíle hledali v díle, existuje či má existovati před zrodem.

Ve spojitosti s Fillou zmínil se S. K. N. o jakémisi žertování. Zdá se mi, že tehdy byl duch kanadských šprýmů tak blízko, jako je Fillovi vzdáleno to, co mu S. K. N. podkládá.

Zároveň s Fillou byl odbyt J. Čapek, V. Špála, J. Slavíček, J. Štyrský a jiní malíři. Byli odbytí chválou či hanou, která je — myslím — indiferentní a která nepraví — leč že jejich kladné hodnoty „doposud nejsou všem lidem pro radost“.